MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№9

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
sentyabr

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

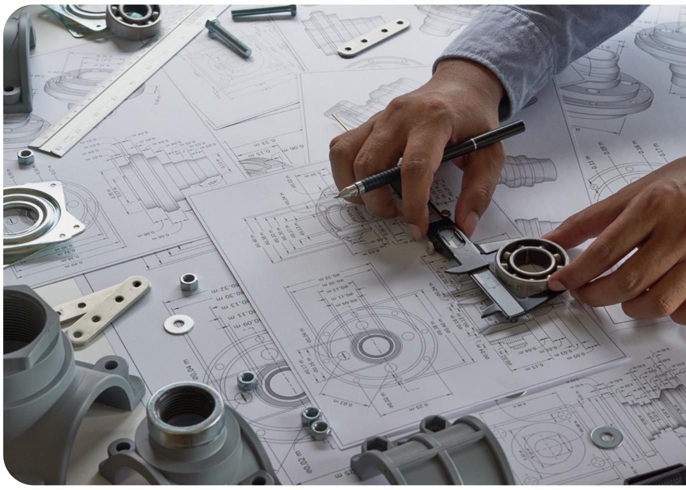

Elektron nashr,
232 sahifa, sentyabr, 2025-yil.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta’minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta’minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug‘lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To‘qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo‘l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta’minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

Olmazor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va boshqaruv tizimini tahlil qilish 12
Muminov Fazliddin Xusniddin o'g'li

Transport va logistika sohalarida sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari 19
Usmonov Abbos Valijon o'g'li

Using matrix analysis methods in marketing strategy in manufacturing enterprises 23
Sheraliev Axhror Sodiqovich

Yer osti konlari suvlari haydash tizimida ejektorli nasoslarni qo'llash imkoniyatlarini tadqiq qilish 30
Xatamova Dilshoda Narmuratovna, Yuldasheva Mohinur Abduxakim qizi

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlash amaliyotining me'yoriy jihatlari va huquqiy asoslari 37
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich

Eksport salohiyatini boshqarishda ishlab chiqarish faoliyatini baholash metodologiyasi 42
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li

Xizmat ko'rsatish korxonalarining raqamli iqtisodiyotga o'tishida xodimlarning mehnat munosabatlari 46
Kurbonova Raxima Jamshedovna

Transport tizimining Markaziy Osiyo mamlakarlarining milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini hozirgi holati 49
Narziyev Umidjon Baxrillayevich

Loyiha risklarini boshqarishda risklarni samarali kamaytirish usullari va innovatsion yondashuvlar 54
Marufhanov Davron Xasanovich

Интеграция ESG-факторов в страховой сектор: возможности, барьеры и развитие рынка 58
Юсуфов Асфандиёр Элдор угли

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini samarali moliyalashtirish yo'nalishlari 63
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich

Oliy ta'lim tashkilotlarida daromadlar va xarajatlarni shakllantirish konsepsiyasi 67
Kurbanov Jaloladdin Yuldashbayevich

"Intellektual mulk", "Intellektual kapital", "Nomoddiy aktiv" tushunchalari o'rtasidagi munosabat hamda ulardagi o'zaro bog'liqlik 73
N.D.Maxmudova

Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlar rivojlanishi: iqtisodiy samaradorlik va moliyaviy barqarorlik omili 77
Iskandarov Kudrat Shuxratovich

Iqtisodiyotning agrar sektori salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari 83
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida yashirin iqtisodiyotni fiskal vositalar bilan tartibga solish strategiyasi 87
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi

Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi muammolar 91
Qosimova Lola Sultanovna

Mashinasozlik sanoati tarmog'ini rivojlantirishda yashil texnologiyalarni tadbiq etish usullari va yo'llari 96
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich

Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar 100
Rajabov Alibek Xushnudbekovich

Ways to enhance financial transparency in utility service organizations through the digitalization of internal audit mechanisms 106
Primova Shakhnoza Komiljonovna

Temir oksidli pigmentlarning ishlab chiqarish manbalari va jahon bozoridagi rivojlanish tendensiyalari 110
Askarova Nilufar Musurmanovna, Axmedova Nigora Erkin qizi

Potential GDP Estimation and Output Gaps in Emerging Economies: A Comparative Review 120
Mukhammedova Azizakhon Ikromjon kizi

Tijorat banklari likvidligiga indikativ foizlarning ta’sirini baholash 124
Tursunpo‘latov Sohibnazar Kasimjon o‘g‘li

Respublikamizda yetishtirilayotgan jun xomashyosining miqdori va texnologik xususiyatlari tahlili 131
Ismoyilov I.B., Qayumov J.A., Ismoyilov F.B., Qo‘ldoshev E.I.

Mahalla instituti asosida kambag‘allikni qisqartirishda targetlash mexanizmlarining samaradorligi 137
Baratov J.N.

Tijorat banklarida aktivlar boshqaruvini tashkil etish mexanizmlari 144
To‘ychiyev Otabek Shamshiyevich

Оптимизация жилищной инфраструктуры с учетом инсоляции и урбанизации как фактор региональной экономики 150
Далиев Ахтам Шарафутдинович

Harbiy ta’lim muassasalarida mashg‘ulotlarni tashkil etishda intellektual o‘qitish tizimlarining roli 154
Maxamadov Rustam Xabibullayevich, Djamatov Mustafa Xatamovich

Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha xorij tajribasi 160
Xoshimov Og‘abek Nizomjon o‘g‘li

Qurilish sanoati korxonalarida innovatsiyalarni boshqarishning o‘ziga xos xususiyatlari 169
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

Jismoniy shaxslardan undiriladigan “daromad” solig‘ining iqtisodiy tahlili 173
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi

Hududlarda inson salohiyatini takomillashtirish yo‘llari 180
Tojiyeva Muhayyo Valiyevna

Banklar reytingini prognoz qilishning ekonometrik tahlili 188
Karabev Nodir Abduhamidovich

Raqamli iqtisodiyot rivojida yangi bank xizmat turlarini rivojlantirish istiqbollari 201
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna

O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va o‘rta muddatli soliq-budjet siyosatining ahamiyati 207
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich

Tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash muammolari va ularni raqamli texnologiyalar orqali bartaraf etish yo‘llari 211
Mirpulatova Luiza Mansurovna

O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlari tahlili 216
Xatamov Nurbek Ochildiyevich

O‘zbekiston turizm sohasida innovatsion faollikni oshirishning shakllari 222
Xaitov Oxunjon Nomoz o‘g‘li

Turizm va mehmonxona industriyasida xizmatlar sifatini oshirishda yashil texnologiyalarni joriy etish jarayonida innovatsiyalar va tadbirkorlik amaliyotining o‘rganilishi 227
Kamolova Mohinur Iskandarovna

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

TURIZM VA MEHMONXONA INDUSTRIYASIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH JARAYONIDA INNOVATSIYALAR VA TADBIRKORLIK AMALIYOTINING O'RGANILISHI

Kamolova Mohinur Iskandarovna
"Ipak yo`li" turizm va madaniy meros xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchi
ORCID: 0009-0002-7756-0834
Email: runihon@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolaning maqsadi turizm va mehmonxona sohasida yashil texnologiyalarni joriy etishda innovatsiyalar va tadbirkorlikning roli haqida tahlil qilishdir. Tadqiqot tashqi omillarni, xususan turizm sohasida tadbirkorlik yo'nalishiga ta'sir qiluvchi hukumat siyosatini hamda tadbirkorlik faoliyatiga ta'sir qiluvchi makroiqtisodiy muhitni o'rganadi. Ushbu maqola turizm va mehmondo'stlik faoliyati rivojlanishida, qiymat yaratishda hamda ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishda innovatsiyalar va tadbirkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: yashil texnologiya, ekoturizm, makroiqtisodiy omillar, innovatsiya, tadbirkorlik faoliyati.

Abstract: The purpose of this article is to analyze the role of innovation and entrepreneurship in the implementation of green technologies in the tourism and hospitality industry. The study examines external factors, particularly government policies affecting entrepreneurship in tourism, as well as the macroeconomic environment influencing entrepreneurial activity. The article emphasizes the importance of innovation and entrepreneurship in the development of tourism and hospitality activities, value creation, and addressing social and environmental challenges.

Keywords: green technology, ecotourism, macroeconomic factors, innovation, entrepreneurial activity.

Аннотация: Цель данной статьи — проанализировать роль инноваций и предпринимательства во внедрении зеленых технологий в сфере туризма и гостиничного бизнеса. Исследование рассматривает внешние факторы, в частности, государственную политику, влияющую на предпринимательскую деятельность в туризме, а также макроэкономическую среду, воздействующую на предпринимательскую активность. В статье подчеркивается значение инноваций и предпринимательства в развитии туристической и гостиничной деятельности, создании ценности, решении социальных и экологических проблем.

Ключевые слова: зеленая технология, экотуризм, макроэкономические факторы, инновации, предпринимательская деятельность.

KIRISH

So'nggi yillarda globallashuv jarayonlari, ekologik barqarorlik tamoyillari va yashil iqtisodiyot konsepsiyasining ustuvorligi turizm hamda mehmonxona industriyasida xizmatlar sifatini oshirishning yangi paradigmasini shakllantirmoqda. Xususan, ekologik xavfsizlik, energiya tejamkorligi, resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va uglerod izini kamaytirish kabi yashil texnologiyalar jahon turizm tizimida raqobatbardoshlikning muhim determinantiga aylanib bormoqda.

Turizm va mehmonxona sohasi, bir tomondan, milliy iqtisodiyotning yuqori darajada kapital talab qiluvchi tarmoqlaridan biri bo'lsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, bandlikni ta'minlash va milliy brendni xalqaro miqyosda targ'ib qilishning muhim vositasidir. Shu bois, mazkur sohada innovatsion menejment, tadbirkorlik amaliyoti, startap-ekotizimlar va ijtimoiy-atrof-muhitga yo'naltirilgan texnologiyalarni joriy etish masalasi dolzarb ilmiy-tadqiqot yo'nalishiga aylanmoqda.

Yashil texnologiyalarning tatbiqi faqat xizmatlar sifatini oshirish bilan cheklanmay, balki resurslarni tejash, ekologik barqarorlikni ta'minlash, ekologik sertifikatlash standartlariga muvofiqlik va iste'molchilarning ekologik

ongini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shu jarayonda innovatsiyalar va tadbirkorlik faoliyati transformatsion omil sifatida namoyon boʻlib, xizmat koʻrsatish jarayonida qoʻshimcha qiymat yaratadi, yangi biznes-modellarni shakllantiradi va raqobatbardoshlik koʻrsatkichlarini oshiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Global iqtisodiy integratsiya jadal rivojlanishi sharoitida turizm industriyasi iqtisodiy oʻsishning asosiy dvigateli sifatida barqaror rivojlanishda muhim rol oʻynaydi. Bu nafaqat iqtisodiy farovonlik, balki ijtimoiy totuvlikka erishish va atrof-muhitni muhofaza qilish bilan ham bogʻliqdir. Iqtisodiyotning energiya samaradorligining past darajasi, tabiiy resurslardan noratsional foydalanish, texnologiyalarning sust yangilanishi va “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish boʻyicha innovatsion yechimlarni joriy etishda kichik biznes subyektlarining sust ishtiroki mamlakatni barqaror rivojlantirish sohasida ustuvor maqsad va vazifalarga erishishga toʻsqinlik qilmoqda. “Yashil” texnologik rivojlanishga asoslangan mehmondoʻstlik va turizm sohasini barqaror rivojlantirish yoʻnalishlaridan biri tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish masalasidir.

Bugungi kunda tadbirkorlik – innovatsiyalarni joriy etuvchi, ekologik mas’uliyatni ragʻbatlantiradigan va biznesning barcha sohalarida umumiy oʻsishni qoʻllab-quvvatlaydigan hayotiy kuch sifatida hisoblanadi. Shuningdek, global moliyaviy inqiroz, COVID-19 pandemiyasi, geosiyosiy mojarolar (Rossiya-Ukraina, Isroil-Falastin va oxirgi paytlarda Eron-Isroil kabi) kabi keng koʻlamli omillar ta’sirida yuzaga kelgan misli koʻrilmagan global iqtisodiy muhit aholining daromadlari va xarajatlariga doimiy bosim oʻtkazmoqda va iqtisodiy jihatdan samaraliroq yechimlarni talab qilmoqda. Innovatsiyalar faol tadbirkorlik orqali samarali amalga oshirilishi mumkin boʻlgan yechimlarni ishlab chiqish uchun kuchli vosita boʻlib qolmoqda.

B. Porfiryev asarlarida “yashil” iqtisodiyot modernizatsiya va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan birga hayot sifati va yashash muhitini yaxshilashga yordam beradigan iqtisodiy faoliyat turlari va natijalarini oʻz ichiga olishi qayd etilgan[1].

Turistik yoʻnalishlarning jozibadorligini oshirishda turizm sohasidagi tadbirkorlik muhim ahamiyatga ega. Adabiyotda bu oʻlchov iqtisodiy rivojlanish, ekologik barqarorlik, mehmondoʻstlik va turizm siyosatini qamrab olgan holda kengaytirilgan. Yashil loyihalar va ekologik jihatdan ongli tashrif buyuruvchilar korxonalar, jamoalar va jismoniy shaxslarga foyda keltiradi. Eko uylar, mehmonxonalar va barqaror transportga investitsiyalar resurslarni boshqarish va atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qoʻshadi[2].

Mehmondoʻstlik sanoati yashil infratuzilmani, jumladan energiya tejamkor yoritish, suvni tejash va mahalliy organik oziq-ovqat mahsulotlarini joriy qilmoqda. Ushbu oʻzgarishlar pulni tejaydi, mehmonxona obroʻsini oshiradi va atrof-muhitga e’tiborli mehmonlarni jalb qiladi[3]. Hukumatlar ekologik toza tamoyillar zarurligini tan olishmoqda. Qayta tiklanadigan energiya manbalari va yashil sertifikatlarni ilgari surish siyosatini muvofiqlashtirish davlat-xususiy hamkorlikni talab qiladi[4].

Tadqiqotning ilmiy-nazariy asosini turizm sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va yashil texnologiyalarni joriy etishga oid ilmiy izlanishlar tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, tahlil va sintez hamda qiyosiy tahlil kabi usullardan foydalanilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma’lumotlar asosan soʻrovnomalar, intervyular va mavjud statistik hisobotlar orqali yigʻildi. Yashil texnologiyalar va innovatsion tadbirkorlik amaliyotlari boʻyicha olingan ma’lumotlar sifat va samaradorlik mezonlari boʻyicha tahlil qilindi. Tahlilda deskriptiv va solishtirma usullar qoʻllanib, xizmatlar sifatiga ta’sir koʻrsatadigan asosiy omillar aniqlangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turizm sanoatida barqaror tadbirkorlik ekologik toza va innovatsion biznes amaliyotlarini ishlab chiqish va joriy etishni oʻz ichiga oladi. Bu mahalliy materiallar, qishloq xoʻjaligi mahsulotlari va an’anaviy koʻnikmalardan foydalanish kabi barqaror amaliyotlarni ragʻbatlantirish orqali turizm bilimiga hissa qoʻshadi. Bundan tashqari, barqaror biznes amaliyotlari tabiiy resurslarni tejashga, chiqindilar hosil boʻlishini kamaytirishga va mahalliy iqtisodiyotni qoʻllab-quvvatlashga yordam beradi va shu bilan turizm sanoatining umumiy barqarorligini oshiradi. Barqaror tadbirkorlik va yashil infratuzilma yanada barqaror turizm sanoatini yaratish uchun birgalikda ishlashi mumkin[5].

Asosiy choralar:

Ham mahalliy, ham xorijiy investitsiyalarni jalb qilish;

Ekoturizmni rivojlantirish uchun koʻproq sarmoya talab etiladi, asosan barqarorlik darajasini oshirishga qaratilgan loyihalar uchun. Ekoturizm bilan bogʻliq rivojlanish tashabbuslarini boshqarish uchun hamkorlik zarur;

Infratuzilmani yaxshilash (transport infratuzilmasi, jumladan transport xizmatlari sifati, avtomobil yo‘llari, temir yo‘llar va aeroportlar holati);

Turistik yo‘nalishlar kirish uchun qulay bo‘lishi kerak, bu esa avtomobil transporti sharoitlarini yaxshilashni talab qiladi. Aloqa tarmoqlarini yaratish juda muhim;

Mahalliy aholi bilan hamkorlik qilish (mahalliy aholi hududdagi ekologik vaziyatni yaxshiroq biladi va ajoyib g‘oyalarga ega bo‘lishi mumkin);

Hududda dam olish zonalarini yaratish;

Kombinatsiyalangan turlar yaratish (sayyohlar ko‘p yo‘nalishlarni bir vaqtning o‘zida ko‘ra olmaydi)[3].

Keyingi yillarda mamlakatimizda o‘rmonlar barpo etish jarayonlari jadallashtirilib, joriy yilning 1-choragi davomida jami 126 ming gektar maydonda o‘rmon barpo qilish va qayta tiklash tadbirlari amalga oshirildi. Shundan 124 ming gektardan ziyodi Orol dengizining qurigan tubi va Orolbo‘yi hududlariga, 1,5 ming gektari esa boshqa cho‘l hududlarga to‘g‘ri keladi[6].

Yashil texnologiyalar turizm va mehmonxona xizmatlarida resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va atrof-muhitni muhofaza qilish kabi jarayonlarni o‘z ichiga oladi. Bu texnologiyalarni joriy etish mehmonxona infratuzilmasi va turistik obyektlarning ekologik barqarorligini ta’minlaydi hamda xalqaro sertifikatlar va reytinglarda ijobiy baholanishga yordam beradi. Masalan, energiya tejovchi lampalar, suvni qayta ishlash tizimlari, quyosh panellari va chiqindilarni saralash tizimlari xizmatlar sifatini oshirishda nafaqat ekologik, balki iqtisodiy foyda ham beradi.

Statistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Yevropa va Shimoliy Amerikadagi turistik ob’ektlarda yashil texnologiyalarni joriy etgan korxonalar mijozlar qoniqishi indeksida o‘rtacha 15–20% o‘sish kuzatilgan. Bu esa xizmatlarning sifatini oshirish bilan birga, brend imidjini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan energiya va suv resurslarining optimallashtirilishi operatsion xarajatlarni kamaytiradi va foyda marjasini oshiradi.

Innovatsiyalar turizm sohasida xizmatlar sifatini oshirishning asosiy vositasi bo‘lib, ular yangi xizmat turlarini yaratish, mavjud jarayonlarni modernizatsiya qilish, mijozlar bilan aloqalarni yaxshilash va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif etishda qo‘llaniladi. Misol uchun, mehmonxonalarda mobil ilovalar orqali xonalarni bron qilish, smart xonalar tizimi, virtual tur va kontaktless check-in kabi yechimlar xizmatlar sifatini oshiradi va mijoz tajribasini yaxshilaydi.

Innovatsion yechimlarning yana bir muhim yo‘nalishi tadbirkorlik amaliyotida o‘z aksini topadi. Turistik startaplar va kichik biznes subyektlari yashil texnologiyalar va digital yechimlar orqali raqobatbardosh xizmatlar yaratadi. Bu esa mehmonxona va turizm industriyasining bozor segmentlarini diversifikatsiya qilishga imkon beradi. Shu bilan birga, tadbirkorlikning innovatsion jarayonlarga integratsiyasi xizmatlarning sifatini tizimli ravishda oshirishga xizmat qiladi.

Yashil texnologiyalarni joriy etishda tadbirkorlik amaliyotining o‘rganilishi muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon korxona ichidagi boshqaruv tizimlari, resurslarni taqsimlash mexanizmlari, moliyaviy va marketing strategiyalarini o‘z ichiga oladi. Tadbirkorlik yondashuvi turizm subyektlariga innovatsion yechimlarni tezkor va samarali joriy etish imkonini beradi, shuningdek, xizmatlar sifatini oshirish jarayonini tizimli va barqaror qiladi.

Masalan, O‘zbekistonda mehmonxona sektorida yashil sertifikatlarni joriy etish bilan bog‘liq loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu loyihalarda tadbirkorlar energiya samaradorligi, chiqindilarni boshqarish va suv resurslaridan foydalanish bo‘yicha yangi standartlarni ishlab chiqmoqda. Shu orqali ular xizmatlar sifatini oshirish bilan birga, ekologik barqarorlikni ta’minlaydi va xalqaro turistik brendlarga moslashadi.

Yashil texnologiyalarni va innovatsiyalarni joriy etish natijasida mehmonxona va turizm sektori bir qator iqtisodiy va ekologik natijalarga erishadi. Energiya va suv resurslarining optimallashtirilishi operatsion xarajatlarni kamaytiradi, chiqindilarni qayta ishlash esa atrof-muhitga salbiy ta’sirni kamaytiradi. Shu bilan birga, yashil sertifikatlar va xalqaro reytinglar mijozlar e’tiborini jalb qiladi va brend imidjini mustahkamlaydi.

Statistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yashil texnologiyalarni joriy etgan mehmonxonalar daromadlarining o‘rtacha 10–15% o‘sishini qayd etgan, shu bilan birga mijozlarning qayta tashrif buyurish ko‘rsatkichi 12–18% ga oshgan. Bu esa yashil texnologiyalar va innovatsion tadbirkorlik yondashuvlarining xizmatlar sifatini oshirishda samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Turizm va mehmonxona industriyasida innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbolli yo‘nalishlari bir necha asosiy yo‘nalishni o‘z ichiga oladi. Birinchidan, ekologik barqarorlikni ta’minlovchi texnologiyalarni joriy etish va ularga investitsiya jalb qilish. Ikkinchidan, raqamli innovatsiyalar, shu jumladan, sun’iy intellekt, IoT va mobil ilovalarni xizmat jarayonlariga integratsiya qilish. Uchinchi, xizmatlarning shaxsiylashtirilgan va interaktiv shakllarini yaratish orqali mijoz tajribasini oshirish.

Yashil texnologiyalar va innovatsion tadbirkorlikni birlashtirish orqali mehmonxona va turizm subyektlari xizmatlar sifatini oshirish bilan birga, xalqaro raqobatbardoshlikni kuchaytiradi va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, bu jarayon tadqiqotlar va amaliy tajribalar orqali tizimli o‘rganilishi kerak, chunki har bir texnologiya va innovatsion yechimning natijasi xizmatlar sifatiga va iqtisodiy samaradorlikka to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bizning natijalarimiz shuni ko‘rsatadiki, innovatsiyalar yangi turizm va mehmondo‘stlik bizneslarida xizmat sifatining oshishi va qiymatning ko‘tarilishiga olib keladi. Tadqiqot tashqi omillarni, xususan sanoat manfaatdor tomonlarning tadbirkorlik yo‘nalishiga ta’sir qiluvchi hukumat siyosatini hamda tadbirkorlik faoliyatiga ta’sir qiluvchi makroiqtisodiy muhitni o‘rganadi. Maqolada shuningdek, sanoat innovatsiyasi va barqarorligida ijtimoiy tadbirkorlikning ahamiyati ta’kidlangan[5].

Ushbu maqola turizm va mehmondo‘stlik sohasidagi xizmatlar sifatining oshishi, qiymat yaratish, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishda innovatsiyalar va tadbirkorlikning ahamiyatini yoritadi. Yashil infratuzilma turizm tajribasini yaxshilaydi va ekologik barqarorlikni rag‘batlantiradi, barqaror tadbirkorlik esa innovatsion va ekologik toza biznes amaliyotlarini qabul qilishni qo‘llab-quvvatlaydi. Ushbu ikki tushunchaning integratsiyasi yanada barqaror turizm sanoatini yaratadi va manfaatdor tomonlarning barqaror amaliyotlar haqidagi bilimlarini oshiradi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Porfiryev B.N. «Yashil» iqtisodiyot: jahon iqtisodiyoti rivojlanishining yangi tendentsiyalari va yo’nalishlari. Rossiya Fanlar akademiyasining Iqtisodiy prognozlash instituti. 2012. jild. 10. 9-33-betlar.
2. R. Kusa, M. Suder, J. Duda. Ko‘kalamzorlashtirishning mehmondo‘stlik sanoatidagi samaradorlikka ta‘siri: moslashuvchanlik va tashkilotlararo hamkorlikning mo‘tadil ta‘siri
3. Shashi Sakshi, R. Cerchione, X. Bansal. Turizm va mehmondo‘stlik sohasidagi barqaror rivojlanish siyosati va amaliyotlarining ta’sirini o‘lchash
4. K. Demetra, D. Fechner, S. Dolnikar. Barqaror turizm uchun dala tajribalaridagi taraqqiyot - bilimlar xaritasi va tadqiqot kun tartibi
5. Turizmni boshqarish, 94 (2022)
6. Turizm xizmatlarini sifatli amalga oshirishni ta’minlash usullari. KM Iskandarovna - World scientific research journal, 2023
7. https://gov.uz/oz/urmon/news/view/48970

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 9

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali 26.06.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100